

4. KOMPETENCIA ALAPÚ OKTATÁS

– a nemformális tanulás és az ifjúsági munka felértékelődése

A következő néhány oldalban olyan összefüggések kerülnek terítékre, melyek az amúgy is gyér ifjúsági publikációk érdeklődését eddig elkerülték. A rendszerváltás óta eltelt 17 év ifjúságpolitikai útkeresései, a rendelkezésre álló források bizonytalansága és a forrásgazdák tétovasága sok olyan vizsgálódást eredményezett, melyek a helyzet kialakulásával, annak számon kérésével foglalkoztak. Az ifjúsági témájú szakmai papírok születési körülményeit leginkább ez a majd két évtizede tartó bizonytalanság, illetve az európai trendek és tendenciák inkább követő, kevésbé kritikai elemzése és a gyakorlatba való átültetések kísérlete jellemezte. Igazán nagy horderejű, európai szemüveggel is látszó újítás nem is a tartalomban, hanem a formában történt.

A forma definiálása azonban nem eredményezte a tartalom alapvető megújítását. A módszerek – a hogyan? – ugyan többé-kevésbé követik, néha megújítják az Európában használatos formákat, de – a mit? – a tartalom fejlesztése jelentősen elmarad. Egyes elemek innovatívak, a fiatalok számra is használhatók (pl.: Kompas – emberi jogi nevelési folyamat), de nincs nemzeti ifjúsági stratégia, ágazati ifjúsági stratégia, ifjúsági törvény, koherens, a fiatalok fejlesztését megalapozó átlátható és működtethető tartalmi, módszertani, intézményi, partnerségi és pénzügyi keret.

Így az a kérdés merül fel, hogy melyek lehetnek azok a viszonyítási pontok, melyek nemzeti szinten, és európai összefüggésekben is helyére tudják tenni a hazai ifjúságpolitika, ifjúsági munka és fejlesztés kereteit. Sok ilyen viszonyítási pont közül az egyik, a tudásalapú gazdaság kiépülésével és megszilárdulásával, a kompetencia alapú oktatás bevezetése, a kompetencia fogalmának középpontba kerülése lehet. A fiatalok tömeges, kötelező elérését egyedülként biztosító közoktatás, tartalmában és formájában teljes megújítását és

átalakítását célul tűző törekvések láthatók a kontinens valamennyi országában, így Magyarországon is.

E rövid összefoglaló célja megvizsgálni, hogy a kompetencia alapú oktatás (képzés) elterjedése, milyen feladat elé állítja az ifjúsági munkával foglalkozókat, milyen lehetőségeket eredményez a fiatalokkal és közösségeikkel és az intézményi partnerekkel való együttműködés során.

**kompetencia
alapú oktatás**

Kompetencia alapú oktatás

„Nincs olyan fejlett ország, ahol ne zajlana erről szakmai vita, ne keletkeztek volna ezzel foglalkozó jelentős oktatáspolitikai dokumentumok, és ne indultak volna e területre irányuló fejlesztési programok...Vannak ugyan, akik csupán múltó divathullámot látnak ebben, de aki alaposabban elemzi azokat az okokat, amelyek a kompetencia fogalmának előterébe kerülése mögött találhatóak, tartós és nagy horderejű fejlődési folyamatok jeleit fedezheti fel.” – írja Halász Gábor A Kompetencia – kihívások és értelmezések c. könyv (2006) előszavában.

Az eddigi pedagógiával, tanítás-tanulással foglalkozó fogalmak mellett, olyan új fogalom meghatározására volt szükség, mely jobban képes leírni azt a halmazt, mely az egyre összetettebbé, szerteágazóbbá és sokszínűbbé váló világban az eligazodáshoz hozzásegít. Ha kiindulópontként meghatározzuk azt az alapvetést, hogy ifjúsági munkát azért végzünk, mert annak a fiatalok társadalmi integrációját segítő speciális aktív eszközrendszere van, mely egyben szolgálja a demokrácia minőségének javítását és annak fejlesztését, akkor az ifjúságpolitika és ifjúsági munka, illetve a kompetenciafejlesztés között rendkívül szoros összefüggéseket tapasztalunk.

**egy új fogalom
létrejött**

A kompetencia fogalma

A '90-es évek eleje óta a kompetencia fogalma jelentős változáson, gazdagodáson ment keresztül. A szó eredeti jelentése az alkalmasság, ügyesség leírására volt használatos. Hétköznapi értelmezésében ez a jellemzője megmaradt, hiszen kompetens vezetőket keresünk, vagy valamely problémáról állítjuk, hogy a mi kompetenciánk, vagy nem a mi kompeten-

az egész életen át tartó tanulás során elsajátítandó „új alapkészségek referenciakerete”

ciánk. Szakmai értelemben a fogalom ennél jóval többet takar. A kilencvenes évek közepétől az OECD által indított program keretében, az Európa Tanács műhelyeiben, az Európai Bizottság munkacsoportjában, az USA kutatócsoportjaiban, itthon Nagy József és Csapó Benő kutatásiban formálódott az a kompetencia és ezen belül kulcskompetencia fogalom, melyet mára többé-kevésbé minden oktatással-képzéssel foglalkozó szakember el tud fogadni. A kutatásokhoz a legfontosabb lökést az Európai Tanács felszólítása adta, melynek során arra kérte a tagállamokat és az európai szerveket, hogy dolgozzák ki az egész életen át tartó tanulás során elsajátítandó „új alapkészségek európai referenciakeretét”.

A munka során több kutató felhívta a figyelmet, hogy végtelen számú kompetenciát lehet meghatározni, ezért érdemes valamilyen logikai rendszer szerint csoportosítani és szűkíteni azokat. A kompetenciaterületek egyfajta rendszerezésére az alábbi táblázat van segítségünkre:

Kommunikáció	Együttműködés	Problémamegoldás
Szóbeliség	Nyitottság	Hibakeresés
Írásbeliség	Empátia	Döntéshozatal
Képi információ feldolgozása	Szociális interakció	Rendszerelemzés és tervezés
Információkezelés	Társas érzékenység	
Információs és kommunikációs technológia	Felelősségérzet	
Forráskezelés	Szervezőképesség	
A kommunikáció értékelése	Döntéshozatal	
	Érvelés	
	Vita	

Forrás: Csapó Benő, 2005.

A kompetenciák nagyobb halmazokban való elhelyezésére, rendszerezésére szolgálnak a kulcskompetenciák, a továbbiakban ezek kerülnek terítékre. Az Európai Bizottság által létrehozott munkacsoport erre vonatkozó definíciója a következő:

„A kulcskompetencia az ismeretek, készségek és attitűdök transzferábilis, többfunkciós egysége, amellyel mindenkinek

rendelkeznie kell ahhoz, hogy személyiségét kiteljesíthesse, be tudjon illeszkedni a társadalomba és foglalkoztatható legyen. A kulcskompetenciákat a kötelező oktatás, illetve képzés időszaka alatt kell elsajátítani. A későbbiekben az egész életen át tartó tanulás során mindenféle tanulás alapját ezek a kompetenciák képezik.”

A kulcskompetenciák

1. Anyanyelvi kommunikáció
2. Idegen nyelvi kommunikáció
3. Matematikai, természettudományi és technológiai kompetenciák
4. Digitális kompetencia
5. A tanulás tanulása
6. Személyközi és állampolgári kompetenciák
7. Vállalkozói kompetencia
8. Kulturális kompetencia

nyolc kulcskompetencia

Szükséges részletesen áttekinteni a kulcskompetenciák tartalmát ahhoz, hogy viszonyt tudjunk kijelölni közöttük és az ifjúsági munka elemei között.

A 3. táblázat tartalmának áttekintése után úgy érezheti a gyakorlatban ifjúsági munkát végző szakember, fiatal önkéntes, vagy szervezeti tag, hogy néhány eleme teljes egészében róla szól. A nemformális nevelésről és az ifjúsági projektek megvalósításáról.

Elemelve a hazai ifjúsági munka fő vonulatait és a kulcskompetenciákat leíró referenciakeretet, láthatóvá lehet tenni, hogy az ifjúsági munka mely kompetenciák fejlesztését tudja szolgálni, illetve összefüggést lehet találni a jelenlegi állami és civil ifjúsági eszközrendszer és az egyes kulcskompetenciák között. Ideális esetben a referenciakeretben meghatározott célokat egy jól átgondolt részletes pedagógiai program szolgálja egy-egy intézményben, melyben a bevezetés után érdemes átgondolni, hogy mit milyen eszközökkel lehet elérni.

A tudásalapú gazdaság kialakulása után a tudással kapcsolatos jellemzők közül Báthory, Csapó, Vass munkásságára alapozva az alábbiakat kell hangsúlyozni:

a referenciakeretben meghatározott célok

1. Megváltoztak a tudásszerzés helyszínei, és a tudástartal-
mak egyaránt (ismeret).
2. Felértékelődött a tudás gyakorlati hasznosíthatósága (ké-
pesség).
3. A folyamatosan érkező új tudáselemek beépítésére nyitottá
kell válni (attitűd).

Mindhárom megállapítás rendkívüli módon felértékeli a nemformális, informális módszereket a formális módszerek rovására. Az ifjúsági munka módszerei leginkább nemformá-
lisak, az egyes akciók, projektek, vagy a közösségek, szerve-
zetek működése, működtetése leginkább ebbe a kategóriába
tartoznak. A tervezés, kivitelezés, értékelés során az informá-
lis elemek is hangsúlyosak, legkevésbé a formális módszerek
tartoznak az ifjúsági munka eszköztárába.

A következő oldalon található táblázatban a fő együttállá-
sok kerültek összeállításra.

Az összefüggések mélyebb megértéséhez néhány, már em-
lített fogalom részletes körbeírása és a köztük lévő összefüg-
gések feltárása nem maradhat el.

A nemformális nevelés, mint módszertan²⁹

kompetenciák	a jelenlegi hazai ifjúsági munkában mennyire releváns									
1. Anyanyelvi kommunikáció	1	2	3	4						
2. Idegen nyelvi kommunikáció	1	2	3							
3. Matematikai, természet- tudományi és technoló- giai kompetenciák	1									
4. Digitális kompetencia	1	2	3	4	5	6				
5. A tanulás tanulása	1	2	3	4	5	6	7			
6. Személyközi és állampol- gári kompetenciák	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
7. Vállalkozói kompetencia	1	2	3	4	5	6				
8. Kulturális kompetencia	1	2	3	4	5	6	7			

3. táblázat: A kulcskompetenciák referenciakerete. A kulcskompetencia-területek meghatározása és az egyes területekhez tartozó ismeretek, készségek és attitűdök ismertetése

A tudás alapú társadalomban nélkülözhetetlen kulcskompetenciák referenciakerete				
Terület	A kompetencia meghatározása	A kompetenciát alkotó – mindig az adott kontextusnak megfelelő – ismeretek, készségek és attitűdök		
		Ismeretek	Készségek	Attitűdök
1. Anyanyelvi kommunikáció	A kommunikáció a gondolatok, érzések és tények szóbeli és írásbeli formában történő kifejezésének és értelmezésének képessége a társadalmi és kulturális kontextusok teljes skáláján – a munkahelyen, otthon és a szabadidőben.	Az alapszókincs, a funkcionális nyelvtan és stílusok, valamint a nyelvi funkciók biztos ismerete.	Különböző üzenetek közlése írásban és szóban, illetve azok megértése vagy másokkal való megértetése változatos helyzetekben, különböző céllal. A különféle kommunikációs helyzetekben elhangzó különböző szóbeli üzenetek meghallgatását és megértését, valamint a tömör és világos beszédet foglalja magában. Idetartozik az üzenetátadás sikerességének megfigyelése, valamint beszélgetések változatos kommunikációs kontextusokban történő kezdeményezése, folytatása és befejezése is.	Az anyanyelvhez való pozitív attitűd kialakítása, felismerve, hogy az anyanyelv a személyes és a kulturális gazdagodás egyik lehetséges forrása.
		A verbális interakció különféle típusainak (beszélgetés, interjú, vita stb.) és a különféle beszélt nyelvi stílusok és regiszterek fő jellemzőinek ismerete.	Különféle szövegek olvasása és megértése a különböző céloknak (információszerzés, tanulás vagy szórakozás) és szövegtípusoknak megfelelő olvasási stratégiák alkalmazásával.	Mások véleményeinek és érveinek nyitott módon történő megközelítése, konstruktív, kritikai párbeszéd folytatása.
A tudás alapú társadalomban nélkülözhetetlen kulcskompetenciák referenciakerete				
Terület	A kompetencia meghatározása	A kompetenciát alkotó – mindig az adott kontextusnak megfelelő – ismeretek, készségek és attitűdök		
		Ismeretek	Készségek	Attitűdök
		A kommunikációban használt paralingvisztikai eszközök ismerete (a beszédhang minőségével kapcsolatos jellemzők, arckifejezések, testtartás és gesztusok rendszere).	Különböző típusú és különféle célokat szolgáló írott szövegek alkotása. A szövegalkotás folyamatának nyomon követése (a vázlatkészítéstől az átírással).	A nyilvánosság előtti magabiztos megszólalás.
		Az irodalmi szövegfajták (mese, mítosz, legenda, vers, lírai költemény, dráma, novella, regény) és fő jellemzőik, valamint a nem irodalmi szövegfajták (önéletrajz, pályázat, beszámoló, cikk, esszé, beszéd stb.) és fő jellemzőik ismerete.	Írásbeli információk, adatok és fogalmak keresése, gyűjtése és feldolgozása a tanulás során, a tudás szisztematikus rendszerezése. A fontos információk kiszűrése a szövegértés, beszéd, olvasás és írás során.	A helyes szó-, illetve nyelvhasználaton túl törekvés az esztétikus kifejezőmódra.
		Az írott nyelv fő jellemzőinek az ismerete (hivatalos, hétköznapi, tudományos, zsurnalisztikai, bizalmas stb.)	Saját érvek meggyőző módon történő megfogalmazása szóban és írásban, valamint mások írásban és szóban kifejtett nézőpontjainak a teljes mértékű figyelembevétel.	Az irodalom szeretetének elsajátítása.
		A nyelv és a kommunikációs formák időhöz, földrajzi, társadalmi és kommunikációs környezethez való kötöttségének és változatosságának felismerése.	Komplex szövegek (előadások, beszélgetések, utasítások, interjúk, viták) alkotásához, előadásához vagy megértéséhez használt segédeszközök (pl. jegyzetek, vázlatok, térképek) alkalmazása.	A kultúrák közötti kommunikáció iránti pozitív attitűd kialakítása.

A tudás alapú társadalomban nélkülözhetetlen kulcskompetenciák referenciakerete				
Terület	A kompetencia meghatározása	A kompetenciát alkotó – mindig az adott kontextusnak megfelelő – ismeretek, készségek és attitűdök		
		Ismeretek	Készségek	Attitűdök
2. Idegen nyelvi kommunikáció	Az idegen nyelvi kommunikáció a gondolatok, érzések és tények szóban és írásban történő megértésének, kifejezésének és értelmezésének képessége a társadalmi és kulturális kontextusok megfelelő skáláján – a munkahelyen, otthon, a szabadidőben, az oktatásban és képzésben – az anyanyelvtől különböző nyelve(ke)n, illetve az iskola tanítási nyelvén az egyéni igények és szükségletek szerint.	<p>A szókincs, a funkcionális nyelvtan, az intonáció és a kiejtés ismerete.</p> <p>A verbális interakció különféle típusainak az ismerete (személyes és telefonon történő beszélgetés, interjú stb.).</p>	Szóbeli üzenetek meghallgatása és megértése a kommunikációs helyzetek megfelelő körében (ismerős, a személyes érdeklődési körhöz vagy a mindennapi élethez kapcsolódó témákról).	A kulturális különbségek iránti fogékonyság, a sztereotípiák elutasítása.
		Az irodalmi és nem irodalmi szövegfajták megfelelő körének ismerete (novella, vers, újság- és folyóiratcikk, honlap, útmutató, levél, rövid beszámoló stb.).	Különféle témákról szóló, nem szakszövegnek minősülő, illetve – egyes esetekben – ismert területhez tartozó témáról szóló, szakszövegnek minősülő írott szövegek olvasása és megértése, valamint különböző típusú és különféle célokat szolgáló írott szövegek alkotása megfelelő helyzetekben.	Érdeklődés és kíváncsiság a nyelvek iránt általában (beleértve a szomszédos országok nyelvét, a régióban beszélt nyelveket, a kisebbségi vagy klasszikus nyelveket, a jelnyelvet stb.) és a kultúrák közötti kommunikáció iránt.

A tudás alapú társadalomban nélkülözhetetlen kulcskompetenciák referenciakerete				
Terület	A kompetencia meghatározása	A kompetenciát alkotó – mindig az adott kontextusnak megfelelő – ismeretek, készségek és attitűdök		
		Ismeretek	Készségek	Attitűdök
		A különböző beszélt és írott nyelvi stílusok és regiszterek (hivatalos, hétköznapi, zsurnalisztikai, bizalmas stb.) fő jellemzőinek ismerete.	Segédesszközök (pl. jegyzetek, ábrák, térképek) megfelelő használata szóbeli és írásbeli szövegek (beszélgetés, útmutató, interjú, beszéd stb.) megértéséhez vagy alkotásához.	
		A társadalmi konvenciók és kulturális szempontok, valamint a nyelv földrajzi, társadalmi és kommunikációs környezethez való kötöttségnek és változottságnak a felismerése.	A nyelvtanulást szolgáló önálló tevékenységek megfelelő körének kezdeményezése és folytatása.	
3.1 Matematikai kompetencia	A legalapvetőbb szinten a matematikai kompetencia az összeadás, kivonás, szorzás, osztás, a százalékok és a törtek használatának képességét foglalja magában fejben és írásban végzett számítások során, különféle mindennapi problémák megoldása céljából.	A számok és mértékegységek biztos ismerete és a mindennapi kontextusokban való használata, amely a számtani alpműveletek és a matematikai kifejezőmód alapvető formáinak – a grafikonoknak, képleteknek és statisztikáknak – az ismeretét foglalja magában.	A matematikai kompetencia alapelemeinek alkalmazása	Törekvés a „számoktól való félelem” leküzdésére.
				Hajlandóság a számtani műveletek használatára a mindennapi munkában és a háztartásban adódó problémák megoldására.

A tudás alapú társadalomban nélkülözhetetlen kulcskompetenciák referenciakerete				
Terület	A kompetencia meghatározása	A kompetenciát alkotó – mindig az adott kontextusnak megfelelő – ismeretek, készségek és attitűdök		
		Ismeretek	Készségek	Attitűdök
	Egy magasabb fejlettségi szinten a matematikai kompetencia 18 a matematikai gondolkodásmód (logikus és térbeli gondolkodás) és a valóság magyarázatára és leírására egyetemesen használt matematikai kifejezőmód (képletek, modellek, geometriai ábrák, görbék, grafikonok) használatára való képesség és készség az adott kontextusnak megfelelően.	A matematikai kifejezések és fogalmak biztos ismerete a legfontosabb geometriai és algebrai tételeket is beleértve.	összeadás és kivonás,	Az igazságnak, mint a matematikai gondolkodás alapjának tisztelete.
		A matematika segítségével megválaszolható kérdésfajták ismerete és megértése.	szorzás és osztás,	Törekvés az állítások alátámasztására szolgáló indokok keresésére.
			százalékok és törtek,	Hajlandóság mások véleményének érvényes (vagy nem érvényes) indokok vagy bizonyítékok alapján történő elfogadására, illetve elutasítására.
		mértékegységek		
		a mindennapi életben felmerülő problémák megközelítése és megoldása során, mint például:		

A tudás alapú társadalomban nélkülözhetetlen kulcskompetenciák referenciakerete				
Terület	A kompetencia meghatározása	A kompetenciát alkotó – mindig az adott kontextusnak megfelelő – ismeretek, készségek és attitűdök		
		Ismeretek	Készségek	Attitűdök
		a háztartási költségvetés kezelése (a bevételek és a kiadások kiegyensúlyozása, tervezés, megtakarítás);		
		a vásárlás (árak összehasonlítása, mértékegységek, ár-érték arány ismerete);		
		az utazás és a szabadidő (távolság és utazási idő közötti összefüggés felismerése, pénznemek és áruk összehasonlítása).		
		A mások által előadott indoklás követése és értékelésre és az indoklás alapgondolatának felismerése (különösen bizonyítás esetén) stb.		
		A matematikai jelek és képletek használata, a matematika nyelvének dekódolása és értelmezése, valamint a matematika nyelve és a természetes nyelv közötti összefüggések felismerése. A matematika segítségével történő és a matematikáról szóló kommunikáció.		

A tudás alapú társadalomban nélkülözhetetlen kulcskompetenciák referenciakerete				
Terület	A kompetencia meghatározása	A kompetenciát alkotó – mindig az adott kontextusnak megfelelő – ismeretek, készségek és attitűdök		
		Ismeretek	Készségek	Attitűdök
		Matematikai gondolkodás és érvelés, a matematikai gondolkodásmód el-sajátítása: absztrakció és általánosítás, ha a kérdés megköveteli, matematikai modellezés, azaz (mod-ellek elemzése és készí-tése) meglévő modellek használata és alkalmazása a feltett kérdés megválaszo-lásához.		
		Matematikai feladatok, jelenségek és szituációk különféle leírásainak, ábrázolásainak megértése és alkalmazása (jelentés megfejtése, értelmezése és az ábrázolásmódok közötti különbségtétel), valamint a leírás- és ábrázolásmódok közötti választás és váltás az adott helyzet követelmé-nyeinek megfelelően.		

A tudás alapú társadalomban nélkülözhetetlen kulcskompetenciák referenciakerete				
Terület	A kompetencia meghatározása	A kompetenciát alkotó – mindig az adott kontextusnak megfelelő – ismeretek, készségek és attitűdök		
		Ismeretek	Készségek	Attitűdök
		A kritikai gondolkodásra való hajlam; különböző matematikai állítások (pl. állítás és feltevés) megkül-önbötetése; matematikai bizonyítások megértése, fogalmak alkalmazási körének és korlátainak a felismerése.		
		Segédeszközök és egyéb eszközök (köztük informa-tikai eszközök) használata.		
3.2 Természettudományi és technológiai kompetenciák	A természettudományi kompetencia azoknak az ismereteknek és mód-szereknek a használatára való képesség és készség, amelyekkel a természet-tudományok a természeti világot magyarázzák. A technológiai kompeten-cia ennek a tudásnak az alkalmazása a természeti környezet átalakításában az ember felismert igényeire vagy szükségleteire válaszolva.	A természeti világ, a tech-nológia és a technológiai eszközök és folyamatok alapelveinek az ismerete.	A technológiai eszközök és gépek, valamint tudomán-yos adatok és megállapítá-sok felhasználása, illetve az azokkal való munka valamilyen cél vagy követ-keztetés elérése érdekében.	Érdeklődés a tudomány és a technológia iránt, azok kritikai értékelése, ideértve a biztonsággal kapcsolatos és az etikai kérdéseket is.
		A technológia és más terü-letek – tudományos fejlődés (pl. az orvostudomány-ban), társadalom (értékek, erkölcsi kérdések), kultúra (pl. a multimédia) és a környezet (környezetsze-nynyezés, fenntartható fejlődés) – közötti össze-függések megértése.	A tudományos kutatás lényegi jellemzőinek felis-merése.	A tényyszerű adatok pozitív, ám kritikus szemlélete és annak felismerése, hogy a következtetések levonása egy logikai folyamat ered-ménye.

A tudás alapú társadalomban nélkülözhetetlen kulcskompetenciák referenciakerete				
Terület	A kompetencia meghatározása	A kompetenciát alkotó – mindig az adott kontextusnak megfelelő – ismeretek, készségek és attitűdök		
		Ismeretek	Készségek	Attitűdök
			Következtetések és a kidolgozásokhoz vezető gondolatmenet ismertetése.	Nyitottság a tudományos ismeretszerzésre és érdeklődés a tudomány, valamint a tudományos vagy műszaki pályák iránt.
4. Digitális kompetencia	A digitális kompetencia az információs társadalom technológiáinak (ITT) magabiztos és kritikus használatára való képesség a munkában, a szabadidőben és a kommunikációban. Ezek a kompetenciák a logikai és kritikai gondolkodással, a magas szintű információkezelési készségekkel és a fejlett kommunikációs készségekkel állnak kapcsolatban. Az információs és kommunikációs technológiák (IKT) alkalmazásához kapcsolódó készségek a legalapvetőbb szinten a multimédia technológiájú információk keresését, értékelését, tárolását, létrehozását, bemutatását és átadását, valamint az internetes kommunikációt és a hálózatokban való részvétel képességét ölelik fel.	Az ITT természetének és a mindennapi élet különféle kontextusaiban betöltött szerepének, illetve lehetőségeinek alapos ismerete, amely magában foglalja	Mivel az információs társadalom technológiáinak alkalmazására egyre több lehetőség van a mindennapi életben, így a tanulásban és a szabadidőben, a szükséges készségek a következők:	Hajlandóság az ITT használatára az önálló és a csapatban végzett munka közben, kritikai és reflektív szemlélet alkalmazása a rendelkezésre álló információk értékelése során.
				Pozitív viszonyulás az internet-használatához és fogékonyság a világháló biztonságos és felelős használata iránt, beleértve a személyes szféra és a kulturális különbségek tiszteltetését is.
		a legfontosabb számítógépes alkalmazások, köztük a szövegszerkesztés, a táblázatkezelés, az adatbázisok, az információtárolás és -kezelés ismeretét;	elektronikus információk, adatok és fogalmak keresése, gyűjtése és feldolgozása (létrehozása, rendszerezése, a fontos és nem fontos, szubjektív és objektív, a valóságos és a virtuális közötti különbségtétel), valamint szisztematikus módon történő felhasználása;	Érdeklődés a látókör szélesítése érdekében történő ITT-használat iránt kulturális, társadalmi és szakmai célú közösségekben és hálózatokban való részvétel révén.

A tudás alapú társadalomban nélkülözhetetlen kulcskompetenciák referenciakerete				
Terület	A kompetencia meghatározása	A kompetenciát alkotó – mindig az adott kontextusnak megfelelő – ismeretek, készségek és attitűdök		
		Ismeretek	Készségek	Attitűdök
		az internet és az elektronikus kommunikáció (e-mail, videokonferencia, egyéb hálózati eszközök) használata által nyújtott lehetőségek, valamint a valóság és a virtuális világ közötti különbségek felismerését;	a megfelelő segédeszközök (prezentációk, grafikonok, táblázatok, térképek) használata összetett információk létrehozása, bemutatása vagy értelmezése céljából;	
		az ITT felhasználási lehetőségeinek az ismeretét a személyiség kiteljesítését, a társadalmi beilleszkedést és a foglalkoztathatóságot elősegítő kreativitás és újítás terén;	internetes oldalak elérése és az azokon történő keresés, valamint internet alapú szolgáltatások, pl. vitaforumok és elektronikus levelezés használata;	
		a rendelkezésre álló információk megbízhatóságának és érvényességének (elérhetőség/elfogadhatóság) alapszintű megértését és annak felismerését, hogy az ITT interaktív használata során bizonyos etikai elveket tiszteltetni kell tartani.	az ITT használata a kritikai gondolkodás, kreativitás és újítás szolgálatában különböző kontextusokban otthon, a szabadidőben és a munkahelyen.	

A tudás alapú társadalomban nélkülözhetetlen kulcskompetenciák referenciakerete				
Terület	A kompetencia meghatározása	A kompetenciát alkotó – mindig az adott kontextusnak megfelelő – ismeretek, készségek és attitűdök		
		Ismeretek	Készségek	Attitűdök
5. A tanulás tanulása	A „tanulás tanulása” a saját tanulás önállóan és csoportban történő szervezésének és szabályozásának a képességét foglalja magában. Résztét képezi a hatékony időbeosztás, a problémamegoldás, az új tudás elsajátításának, feldolgozásának, értékelésének és beépítésének, valamint az új ismeretek és készségek különböző kontextusokban – otthon, a munkahelyen, az oktatásban és képzésben – történő alkalmazásának képessége. Általánosabban fogalmazva a tanulás tanulásra erőteljesen befolyásolja azt, hogy az egyén mennyire képes saját szakmai pályafutásának irányítására.	Saját kedvelt tanulási módszerek, erősségek és gyengeségek, készségek, alkalmasság értő ismerete.	A tanulás és általában véve a pályafutás önálló, hatékony irányítása.21 A tanulás időbeosztása, autonómia, fegyelem, kitartás és információkezelés a tanulási folyamat során.	A kompetenciák változtatására és további fejlesztésére való hajlandóságot támogató énkép, valamint motiváció és a siker elérésére való képességbe vetett hit.
		A rendelkezésre álló oktatási és képzési lehetőségek ismerete és annak felismerése, hogy az oktatás és képzés időszaka során hozott különböző döntések hogyan befolyásolják az egyén későbbi pályafutását.	Hosszabb és rövidebb ideig tartó koncentráció.	A tanulás pozitív, az életet gazdagító tevékenységként való felfogása, belső készítés a tanulásra.
			A tanulás tárgyára és céljára irányuló kritikai reflexió.	Alkalmazkodóképesség és rugalmasság.

A tudás alapú társadalomban nélkülözhetetlen kulcskompetenciák referenciakerete				
Terület	A kompetencia meghatározása	A kompetenciát alkotó – mindig az adott kontextusnak megfelelő – ismeretek, készségek és attitűdök		
		Ismeretek	Készségek	Attitűdök
			A kommunikáció mint a tanulási folyamat része, a szóbeli kommunikáció megfelelő eszközeinek (intonáció, gesztusok, mimika stb.) alkalmazása, valamint különféle multimédia-üzenetek (írott vagy beszélt nyelv, hang, zene stb.) megértése és létrehozása révén.	
6.1 Személyközi, interkulturális és szociális kompetenciák	A személyközi kompetenciákhoz tartoznak mindazok a viselkedésmódok, amelyeket az egyénnek el kell sajátítania ahhoz, hogy képes legyen hatékony és konstruktív módon részt venni a társadalmi életben, és szükség esetén meg tudja oldani a konfliktusokat. A személyközi kompetenciák nélkülözhetetlenek a hatékony személyes és csoportos érintkezésben és mind a köz-, mind a magánélet területén.	A különböző társadalmakban általánosan elfogadott vagy támogatott viselkedési szabályok és viselkedésmódok ismerete.	Konstruktív kommunikáció különféle társadalmi helyzetekben (tolerancia mások nézeteivel és viselkedésével szemben; az egyéni és a kollektív felelősség tudatosítása).	A másik ember iránti érdeklődés és tisztelet.
		Az egyén, csoport, társadalom és kultúra fogalmak ismerete, illetve e fogalmak fejlődésének a megértése a történelem során.	Mások bizalmának és együttérzésének kiváltása.	Törekvés a sztereotípiák és az előítéletek leküzdésére.
		Az egészségmegőrzés, a higiénia és a táplálkozás szabályainak ismerete és ezek kamatoztatása a saját életben és a család életében.	A személyes elégedetlenség konstruktív módon történő kifejezése (az agresszió, az erőszak és az önpusztító viselkedésminták féken tartása).	Kompromisszumkészség.

A tudás alapú társadalomban nélkülözhetetlen kulcskompetenciák referenciakerete				
Terület	A kompetencia meghatározása	A kompetenciát alkotó – mindig az adott kontextusnak megfelelő – ismeretek, készségek és attitűdök		
		Ismeretek	Készségek	Attitűdök
		Az interkulturális dimenzió szerepének a megértése az európai és más társadalmakban.	A személyes és a szakmai szféra különválasztása, tartózkodás a szakmai konfliktusok személyes szintre vitelétől.	Tisztesség.
			A nemzeti kulturális identitás tudatosítása és megértése Európa és a világ többi részének kulturális identitásával való kölcsönhatásainak az ismeretében; a diverzitásból adódó nézőpontbeli különbségek felismerése és megértése, valamint a saját nézetek konstruktív módon történő kifejezése.	Öntudatosság.
			Tárgyalóképesség.	
6.2 Állampolgári kompetenciák	Az állampolgári kompetenciák átfogóbbak, mint a személyközik, mivel társadalmi szinten működnek. Azoknak a kompetenciáknak a halmazaként írhatók le, amelyek az egyén számára lehetővé teszik az állampolgári szerepvállalást.	A polgári jogok és a lakóhely szerinti ország alkotmányának és kormánya működésének az ismerete.	Részvétel a település/lakóhely életében, valamint a nemzeti és európai szintű döntéshozásban; választásokon való szavazás.	A lakóhelyhez, hazához, az Európai Unióhoz és általában véve Európához és a világhoz (a világ adott részéhez) való tartozás érzése.

A tudás alapú társadalomban nélkülözhetetlen kulcskompetenciák referenciakerete				
Terület	A kompetencia meghatározása	A kompetenciát alkotó – mindig az adott kontextusnak megfelelő – ismeretek, készségek és attitűdök		
		Ismeretek	Készségek	Attitűdök
		A helyi, regionális, nemzeti, európai és nemzetközi szintű szakpolitikák kidolgozásának folyamatában részt vevő intézmények szerepének és feladatainak ismerete (az EU politikai és gazdasági szerepét is beleértve).	A szolidaritás kifejezése a helyi, illetve a tágabb közösséget érintő problémák megoldása iránti érdeklődés kinyilvánítása és a problémamegoldásban való részvétel révén.	Hajlandóság a különböző szinteken folyó demokratikus döntéshozásban való részvételre.
		A helyi és nemzeti szintű kormányzat kulcsszereplőinek, a politikai pártoknak és az általuk hangoztatott politikai nézeteknek az ismerete.	A köztisztviselőkkel való hatékony érintkezés.	Érdeklődés az önkéntes állampolgári szerepvállalás iránt, a társadalmi sokszínűség és a társadalmi kohézió támogatása.
		A demokrácia és az állampolgárság fogalmainak és az azokról szóló nemzetközi nyilatkozatoknak (köztük az Európai Unió alapjogi chartájának és a Szerződéseknél) az ismerete.	Az EU által kínált lehetőségek kihasználása.	A mások által vallott értékeknek és mások magánéletének a tiszteletben tartása, adott esetben fellépés a társadalomellenes viselkedéssel szemben.
		A nemzeti, az európai és a világtörténelmet befolyásoló legfontosabb események, áramlatok és változást kiváltó szereplők, valamint Európa és szomszédai jelenlegi helyzetének az ismerete.	Az országban beszélt nyelv használatához szükséges készségek.	Az emberi jogok és az egyenlőség elfogadása mint az európai modern demokratikus társadalmakban megjelenő szolidaritás és felelősség alapja, a férfiak és a nők közötti egyenlőség elfogadása.

A tudás alapú társadalomban nélkülözhetetlen kulcskompetenciák referenciakerete				
Terület	A kompetencia meghatározása	A kompetenciát alkotó – mindig az adott kontextusnak megfelelő – ismeretek, készségek és attitűdök		
		Ismeretek	Készségek	Attitűdök
		A kivándorlás, bevándorlás és a kisebbségek fogalmának ismerete európai és világviszonylatban.		A különböző vallási és etnikai csoportok értékrendjei közötti különbségek tiszteltetben tartása és megértése.
				A tömegtájékoztatásból származó információk kritikus szemlélete.
7. Vállalkozói kompetencia	A vállalkozói kompetenciának egy aktív és egy passzív összetevője van: egyrészt a változás kiváltására való törekvés, másrészt a külső tényezők által kiváltott újítások üdvözlésének és támogatásának a képessége. A vállalkozói kompetencia része a változáshoz való pozitív viszonyulás, az egyén saját (pozitív és negatív) cselekedetei iránti felelősség vállalása, a célok kitűzése és megvalósítása, valamint a sikerorientáltság.	A rendelkezésre álló lehetőségek ismerete és az egyén személyes, szakmai és/vagy üzleti tevékenységeihez illeszthető lehetőségek felismerése.	A tervezés, szervezés, elemzés, kommunikáció, cselekvés, eredményekről való beszámolás, értékelés és dokumentáció készségei.	Kezdeményező-készség.
			Projektek kidolgozásához és végrehajtásához szükséges készségek.	Pozitív viszonyulás a változáshoz és az újításhoz.
			Az együttműködésre épülő, rugalmas csapatmunka.	Az együttműködésre épülő, rugalmas csapatmunka.
			A személyes erősségek és gyengeségek felismerése.	
			Az események elébe menő cselekvés és a változásokra való pozitív reagálás.	
			A kockázatok felmérése és kellő időpontban és módon történő vállalása.	

A tudás alapú társadalomban nélkülözhetetlen kulcskompetenciák referenciakerete				
Terület	A kompetencia meghatározása	A kompetenciát alkotó – mindig az adott kontextusnak megfelelő – ismeretek, készségek és attitűdök		
		Ismeretek	Készségek	Attitűdök
8. Kulturális kompetencia	A gondolatok, élmények és érzések különféle módon – többek között zene, tánc, irodalom, szobrászat és festészet – történő kreatív kifejezésének fontosságát foglalja magában.	Az emberiség történelméről tanúszkodó jelentős kulturális alkotások alapszintű ismerete, beleértve a populáris kultúrát is.	A különböző kifejezésmódokon keresztül történő művészi önkifejezés a saját tehetségnek megfelelően.	
		A nemzeti és európai kulturális örökség és ezek világban elfoglalt helyének az ismerete.	A kultúra tág értelmezésén alapuló műalkotások és előadások értékelése és élvezete.	
		Az európai kulturális és nyelvi sokszínűség tudatosítása.	A saját egyéni kreatív és kifejezési szempontok és megnyilatkozások másokéhoz való viszonyítása.	
		A közízlés alakulásának és az esztétikai tényezők mindennapi életben betöltött fontosságának a felismerése.	A kulturális tevékenységben rejlő gazdasági lehetőségek felismerése és kiaknázása.	

A *nemformális nevelés* mint módszertan, az ifjúsági munka elválaszthatatlan sajátja, módszertani ismérve. Ha nemformális nevelésről beszélünk, akkor ezalatt többen azt értik, hogy nem az iskolapadban történő nevelő, fejlesztő munkáról van szó. Ha ilyen tágon vesszük ezt a definíciót, akkor nemformális nevelőként a család, a barátok, a helyi közösség, minden szubkultúra jelen van. Ha szűkebben tekintjük, és az ifjúsági munkára koncentrálnunk, akkor ez az a módszer, mely a nevelést nem a porosz iskolarendszerben megszokott keretek között kívánja végezni, hanem az egyénben meglévő képességek kibontásával és fejlesztésével. Nem kevésbé, hanem másként szabályozott keretek között, de valamilyen tervezett pedagógiai folyamat részeként. Azt a tanulási folyamatot, mely spontán következik be, nem pedagógiai folyamat részeként, hanem egyes (élet)helyzetekben, egyes nem tervezett alkalmakkor, informális tanulásként nevezzük.

A pontos fogalom-meghatározás nehézségeire világít rá egy 2002-ben készült a „Nemformális tanulás: a fogalmi terep feltérképezése” című elemzés. Helen Colley, Phil Hodgkinson és Janice Malcolm riportja megállapítja, hogy a szakirodalomban három fő megközelítés létezik a formális, nemformális és informális tanulás használatával kapcsolatban:

- a) Nagyon sok szöveg használja egyikét-másikat tiszta definíció nélkül;
- b) még nagyobb számban hivatkozzák, a forrás pontos megjelölése nélkül;
- c) kisebb, de egyre növekvő számú irodalomban adnak valamilyen definíciót.

Ezek a definíciók gyakran fedik egymást, de sokszor komolyan különböznek egymástól. Összegyűjtve ezeket a szövegeket körülbelül 20 olyan faktort találtak, melyek átfedik egymást. Nem találtak azonban objektív szempontokat ezek szűkítéséhez, és három további problémával szembesültek. Először azzal, hogy az informális tanulást indirekt módon, azaz határozzák meg, hogy mi nem formális. Másodszor, hogy a megközelítések értékeket is feltételeznek, melyek többször alá-fölé rendeltségi viszonyban állnak egymással. Harmadszor, hogy nagyon komoly átfedések vannak a nemformális, informális oktatás és a nemformális, informális tanulás között. Mindhárom problémakör komoly kétségeket vet fel a tiszta definícióalkotás lehetőségével kapcsolatban.

formalistól a
nemformális
felé

a formális, a
nemformális
és az infor-
mális tanulás
összefüggései

elméleti bi-
zonytalanság

Három összegző megállapításra jutottak:

- A határvonalak a formális, nemformális és informális tanulás között csak adott környezetben, adott célok mentén értelmezhetők.
- Az adott szituációban és általában, inkább segít a formalitás és nemformális értelmezési tartományainak vizsgálata, azoknak az utaknak a feltárása, melyeken keresztül ezek kapcsolatba kerülnek egymással.
- Mindkét esetben figyelmet kell szentelni a tanulás szélesebb történelmi, társadalmi, politikai és gazdasági összefüggéseire, és a szerzők elméleti megközelítésére.

A szerzők úgy gondolják, hogy a három megállapítás kombinációja, különösen az utolsó kettő elfogadása adhat használható támpontokat a további kutatáshoz, és a tanulással, neveléssel kapcsolatos gyakorlati és szakpolitikai továbblépéshez.

Fentiek ellenére igyekszünk valamifajta kapaszkodót is adni a formális–nemformális–informális tanulás meghatározásához.

Formális tanulás: hagyományos értelemben az iskolarendszeren belüli, végzettséget adó képzés. Bővebb értelemben minden képzés, ami intézményen belül történik. Többnyire iskola- és tananyagközpontú, hagyományos jelleggel bír. Szoros kapcsolatban van a direkt (top-down) tanulással, amely készen formált normák, értékek, célok, ideák, modellek, előre szelektált és szervezett tartalom tanuló általi belsővé tételét jelenti.

Nemformális tanulás: hagyományos értelemben iskolarendszeren kívüli, végzettséget nem adó képzés. Tágabb értelemben minden olyan képzés, amely a szabad tanulás céljait valósítja meg. Jellemzői: nem konvencionális iskolai funkciót valósít meg, pedagógiai stílusa a tanulói igényekre épít (tanulóközpontú), a hagyományostól eltérő kiválasztási és jutalmazási rendszerrel rendelkezik. Kevesebb ismeret átadásra, de mélyebb beágyazásra alkalmas, mint a formális oktatás.

Informális oktatás: olyan tanulási forma, ahol maga a tanulás, mint folyamat elvész a más jellegű cselekvésben, tartalmakban. Ilyen az edutainment (szórakozva tanulás), de ilyen a tapasztalati úton elsajátított tudás is. Szoros kapcsolatban áll az indirekt (bottom-up) tanulással, ahol a feladatok maguk a hatás forrásai, a feltételek olyanok, hogy a tanulók közti kapcsolatok, kölcsönhatások, interakciók a magatartásformák el-

sődleges megteremtői, közvetítői. (pl.: kölcsönös ellenőrzés, kölcsönös segítségnyújtás stb.).

Fontos hangsúlyozni, hogy egyik tanulási forma sem lehet kizárólagos, inkább kiegészítik, mint helyettesítik egymást.

Nemformális nevelés ifjúsági közösségekben

Általánosan elfogadott tétel, hogy az ifjúsági munka elsősorban közösségekben végezhető hatékonyan. Voltak és vannak kísérletek, amelyek egyéni ifjúsági munkát, akár egy komplex mentor-rendszert próbálnak felépíteni: minden fiatalhoz egy kortárs segítő vagy egy mentor felnőtt mellérendelésével. Ezek eddig Európában, a világban átütő sikert nem értek el, vélhetőleg azért nem, mert ezt a funkciót a család a legtöbb társadalomban még be tudja, és be akarja tölteni. Legalább ilyen fontos szempont a módszer ára. Természetesen vannak kivételek: például a fiatalokú bűnelkövetők társadalmi reintegrációjában ez a módszer tűnik a leghatékonyabbnak, és legolcsóbbnak.

Azért is alapoz közösségekre az ifjúsági munka, mert ha fő célja, hogy a társadalmi közlekedést, a társadalmi kulturális átörökítést biztosítsa, fejlessze, akkor a társadalmat, mint nagy közösséget elgondolva, leginkább közösségi tevékenységek formájában illeszkedhet. Ha ez egy közösségi tevékenység, akkor nem választható el az ifjúsági munkától az egyéni fejlesztésen túl a közösségfejlesztés, annak az adott közösségnek (csoportnak) a fejlesztése, melyben ez az egyén tevékenykedik, vagy valamilyen szerepet vállal. A közösségfejlesztésnek is jellemzően nemformális módszertana van. Az életkor előrehaladtával, a személyiség megszilárdulásával a (kortárs) közösség formáló, mintaadó szerepe csökken, és az egyéni fejlesztés kerül előtérbe.

kortárs segítő
mentor: egy új
szerep

társadalmi
„közlekedés”,
kulturális át-
örökítés

Pedagógia

a pedagógia
céljai és fel-
adatai

„Kettős értelemben használt komplex fogalom. Egyrészt a nevelés elmélete, neveléstudomány, másrészt a nevelés gyakorlati megvalósulása jelölésére szolgál. A pedagógia, mint neveléstudomány vizsgálja azokat a folyamatokat, körülményeket és feltételeket, amelyek közreműködnek a nevelésben. Feltárja összefüggéseiket, törvényszerűségeiket, s ezek alapján meghatározza a nevelés célját, alapelveit és feladatrendszerét, azokat az eljárásokat, szabályokat és módszereket, amelyek biztosítják a nevelési alapelvek megvalósulását, a nevelési cél elérését. Feltárja a nevelés eszközrendszerét. Magában foglalja azokat a kérdéseket, amelyek a nevelés lehetőségével és szükségességével, tényezőivel, szervezeti formáival, intézményrendszerével fűgnek össze.

Másik jelentésében a pedagógia azonos a nevelés konkrét, gyakorlati folyamataival. Ilyen értelemben beszélhetünk pedagógiai elméletről és pedagógiai gyakorlatról, amelyek egymással szoros kölcsönhatásban vannak. A pedagógia figyelembe veszi a mindenkorai társadalmi elvárásokat, a gazdasági, szociális, politikai, kulturális tényezőket a neveléstudományi kutatások további feladatainak meghatározásánál. A pedagógia fogalmának mai értelmezése fokozatosan alakult ki a nevelési gyakorlat és a pedagógiai gondolkodás történeti fejlődése során... Két nagy területe az oktatáselmélet (didaktika), és a neveléselemélet.” – írja a Pedagógiai Lexikon. A pedagógiának különböző módszerei vannak, amit akár formális-nem formális felosztásban is összegezhetünk, de semmiképpen nem tehetünk egyenlőségjelet az iskola = formális módszerek, és ifjúsági munka = nemformális módszerek közé.

tudáselemek
átadása

Ha projekteket írnak az ifjúsági közösségek, ahhoz projektmenedzsment ismereteket kell birtokolni. A projektmenedzsmentnek számtalan olyan eleme van, amelyek nemformális módon nem könnyen átadhatók (például a költségvetés tervezése). Ezek olyan tudáselemek, amelyeket formális módszertannal, jellemzően közléssel lehet átadni.

Probléma, hogy a nemformális nevelésnek magyar nyelven sem tisztázottak a fogalmi keretei. A pedagógia fenti érzékeny és árnyalt definíciója alapján a pedagógusok, neveléstudósok, a didaktikai szakemberek, a neveléselemélettel, ifjúsági munkával, ifjúságpolitikával foglalkozók munkásságában min-

den olyan fogalomnak ott kell lenni ebben a pillanatban is, amely leírja a formális és nemformális nevelés módszertanát teljes egészében. Hiszen az iskolában is van nemformális: ke-
reték között zajló fejlesztő munka, nevelő munka, akkor nyilván ezen módszertannak is kidolgozotttnak kell lennie (lásd reformpedagógiai irányzatok). Jelenleg a két megközelítés Magyarországon – talán a definíciós nehézségek miatt is – ha nem is harcban, de feszültségben áll egymással. Ez annak köszönhető, hogy az oktatási alrendszer, az alapvetően formális neveléssel foglalkozó rendszer nagyon nagy múltra tekint vissza, a nemformális, inkább képességfejlesztő megközelítés pedig jóval kisebb hangsúlyt kapott a múltban, jobbra az elitképzés részeként. Emiatt az ifjúsági szakma nyelvezete sem annyira fejlett, mint a formális nevelés nyelve; irodalma sem olyan széles, és kutatása is fejlődőfélben van.

Formális, nem formális? – Győztes–győztes

Magyarországon azt az időszakot éljük, amikor az ifjúsági alrendszer a „nemformálisok”, konfliktusban állnak az oktatási alrendszer szereplőivel a „formálisokkal”. Ezek a rendszerek szerencsés esetben kiegészítik egymást, hiszen a végén egy adott fiatal áll, akire mindkét rendszer hat. Ő nyilván értetlenül tekint a „hithű” ifjúságsegítő, és a „hithű” tanár küzdelmére; amikor az alany mindkét esetben ő; mind a két szereplő az ő fejlődését kívánja szolgálni. Számos olyan biztató jel van Magyarországon, illetve számtalan európai országban, amely a két alrendszer (vagy nevelési-oktatási iskola) közötti közlekedést hivatott támogatni. Ilyenek például azok a szakemberek, akik az iskolában dolgoznak, de nem a formális oktatási munkához kötődnek. Klasszikusan ilyen az osztályfőnöki szerep, ilyenek az iskolai pszichológusok, de leginkább ilyenek a szabadidő-szervezők és a drogkoordinátorok, akik abban az időben állnak rendelkezésére a fiataloknak, vagy a fiatalok csoportjainak, amikor az iskolai alrendszernek már vége, iskolai nyelven fogalmazva „kicsöngettek”. Akkor az említett szereplők belső szolgáltatásként ifjúsági munkát végeznek, annak ellenére, hogy a tantestület részei. Ma sokszor periférikus részei.

Ez a nagyon biztató kezdet hazánkban nem megfelelően támogatott, elméletileg és gyakorlatilag nem megnyugtatóan

két rendszer
– két szemlé-
let a konszen-
zus reménye

kulturális jártasság

interkulturális tanulás

nemformális módszerek

rendezett. Az iskolákban nem kötelező ez a státusz, de ami ennél sokkal fontosabb, hogy vagy nem mindenhol felismert ez a lehetséges szerep, vagy ha felismert is, akkor nagyon nehezen finanszírozható.

A nemformális nevelés egy dologhoz még feltétlenül szükséges a globalizálódó világban, ez pedig a kulturális jártasság megszerzése. A kulturális szakma azt a képességet, azt a tőkét írja le a kulturális jártasság fogalmával, amely minden egyénben ott rejtőzik, és amely megadja az azonosulási pontokat a társadalom és az egyén között.

A globalizálódó világban, az ifjúsági munkában, ismerünk egy olyan módszertant, amit interkulturális tanulásnak hívunk. Az interkulturális tanulás a kultúrák találkozásakor bekövetkező néha tervezett és nyilvánvaló, néha látens (informális) tanulást jelenti. Nélkülözhetetlenül szükséges előfeltétele az interkulturális tanulásnak, hogy legyen egy biztos kulturális tőke, többségi kulturális identitás (gyökérzet). Ennek a jártasságnak a komplex szemléletű fejlesztése hiányzik a fiatalok neveléséből, képességfejlesztéséből. A felnőtt társadalom úgy hiszi, hogy rájuk ragad ez a tudás, jártasság azok alatt az évek alatt, melyeket az iskolában töltenek, de külön erre figyelmet nem fordítunk. Alapfeltétele az eligazodásnak, hogy a saját többségi kultúrájukban jártasságot szerezzenek, el tudják helyezni az egyes kulturális jeleket, szignálokat és ilyen módon képesek legyenek másokkal megértetni önmagukat, illetve a „saját” kultúrában könnyedén mozogjanak. Ekkor képzelhető el, hogy nagyon magas szinten képesek interkulturális tapasztalatok megélésére, interkulturális tanulásra.

A nemformális nevelés módszerei közül önkényes kiemeléssel néhány:

- A „csinálva” tanulás (learning by doing), amikor maga a végzett tevékenység ébreszti rá az embert arra a tartalomra, amit meg kell, vagy meg lehet tanulnia;
- az outdoor, az „ajtón kívüli”, a szabadban zajló tevékenység, amit általában szintén közösségfejlesztéshez használunk, jellemzően olyan helyzetekbe állítja a közösséget, amelyben az egyének egymásra utaltsága fontos. Különböző olyan, extrémbe hajló bizalomgyakorlatot hajtunk ilyenkor végre, amelyek a közösséget, a csoportot fejlesztik, vagy összekovácsolják;

- a tréning (vagy képzés) amikor egy kisebb csoport bizonyos ideig összezártan, nagyon koncentráltan és nagyon nagy hatékonysággal igyekszik valamilyen ismeretet megosztani egymással, illetve önmagukból kiemelni azokat a ismereteket, tulajdonságokat, képességeket, amelyeket fejleszteni lehet, vagy fejleszteni kívánatos;
- önkéntesség, amikor egy feladat végrehajtása nem fizetésért, ellenszolgáltatásért történik, hanem önkéntesen, saját elhatározásból zajlik, és különböző tapasztalatokat hoz az egyén számára. Az önkéntességnek földrajzi értelemben is léteznek különböző fajtái: a helyi, kisközösségi önkéntesség; illetve a nemzetközi önkéntesség, amely sokkal több tudást és képességet feltételez, viszont jellegéből adódóan sokkal árnyaltabb tudás- és képességfejlesztést eredményez, mint a helyi önkéntesség.

az önkéntesség fajtái

A formális és nemformális nevelés összehasonlító táblázata

	Formális	Nemformális
Cél	tudásátadás	képességfejlesztés
Résztvevők száma	„korlátlan”	korlátozott
Egyéni igények	nem erre koncentrálnak	erre koncentrálnak
Kisközösségi igények	legnagyobb közös osztó	legkisebb közös többszörös
Ismeret	fölréndelt	alárendelt
Képesség	alárendelt	fölréndelt
Szakember	szaktudásban erős	animációban erős
Terepe	bejönnek a társadalomból	kint a társadalomban
Résztvétel	kötelező	önkéntes
Megfelelés	szükséges róla „papír”	nem szükséges róla „papír”
Mérhetőség	osztályzással, azonnal	társadalmi tőkében (kompetenciában, presztízsből), hosszú távon

Forrás: saját szerkesztés, 2005.

Projekt – ifjúsági projekt

projektben
gondolkodni

Az ifjúsági munkában vezető helyet foglal el a projektekben való gondolkodás, a projektmenedzsment, ezért szükséges tisztázni, hogy mi a különbség a projekt és az ifjúsági projekt között. Mitől lesz valami ifjúsági projekt? Ahhoz, hogy egy projektet ifjúsági projektnak minősítsünk három feltétel együttes fennállására van szükség:

- a fiatalok;
- a fiatalokkal,
- a fiataloknak valósítanak meg valamilyen projektet.

a fiatalokra
egyéniileg jel-
lemző elemek

Egy múzeumi képműállítás nem ifjúsági projekt, még ha fiatalok is vesznek részt rajta. Nem a fiatalok a fiatalokkal a fiataloknak valósítják meg – nyilván felnőtt segítő bevonásával a legtöbb esetben, de számtalanszor felnőtt segítő bevonása nélkül. Ez az említett képműállítás akkor válik ifjúsági projektté, ha a fiatalok határozzák el, hogy egyfajta tematika mentén ők fiataloknak szeretnének bemutatni különböző képeket, és ennek valamilyen innovatív tartalma is van, valami érdekes a fiatalok számára. Nem valószínű, hogy ifjúsági projektként mindössze ennyivel megelégedne egy ifjúsági csoport. Biztos, hogy olyan típusú elemek kerülnek ebbe a projektbe, amelyből azonnal meg lehet érezni azt, hogy ezt fiatalok találták ki. Ha egy múzeumban a középkori kincseszközök európai gyűjteményével találkozunk, melyet csak éjjel, kötött időtartamban lehet megtekinteni, mályva hatású fény és hűhógó szörnyecskek hangjai között, fiatal kísérők gyűrűjében; gyanakodhatunk. Ennek minden eleméből érződik, hogy ezt valószínűleg nem kizárólag a felnőttek találták ki, hanem feltehetőleg fiatalok ötlete volt, a fiatalok akarták fiataloknak megvalósítani fiatalokkal, és ehhez igénybe vették múzeum-pedagógusok, múzeumigazgató, felnőtt segítők, pályázatkezelők, államtitkárok, polgármesterek, iskolaigazgatók segítségét, hogy meg tudják valósítani azt, amit ők szerettek volna.

megőrizni az
ifjúsági mun-
ka lényegét

Azért rendkívül fontos ez a különbség, és hangsúlyozom ennyire, mert az ifjúsági munka lényegét veszti el, hogyha nem ebben az együttműködésben, nem ebben a megközelítésben gondolkodunk.

Ha az ifjúsági munka célja az, hogy a fiataloknak a társadalmi közlekedését, a fiatalok kulturális jártasságát, a fiataloknak

a képességeit fejlesszük, akkor nyilván ebben a tapasztalat segíthet legtöbbet. És ha jó szándékkal is, de elveszük azokat az elemeket, amikor egy polgármesterrel, múzeumigazgatóval, egy másik fiatallal, egy államtitkárral, egy szülővel, egy aggódó nagymamával, egy ételbeszállítóval, vagy egy busztulajdonossal kell kapcsolatot teremteniük, kommunikálniuk, közösen együtt dolgozniuk, akkor pontosan azt vettük el, ami miatt a modern ifjúsági munkát, az ifjúsági alrendszert létrehozták az európai társadalmak.

Sok helyen, főleg Kelet-Közép-Európában jellemző, hogy már rég nem a korosztályhoz tartozó, magukat lélekben fiatalnak gondoló felnőttek képzelik úgy, hogy ők ifjúsági vezetők. Ez általában jó szándékkal szokott párosulni, előállítva azokat a helyzeteket, melyben a fiatalok az adott pillanatban bizonyára nagyon jól érzik magukat, sokat tanulnak, nagyon jó az együttműködésük azzal a felnőttel, aki a tevékenységet előállítja számukra, de hosszú távon (és az adott pillanatban is) sokkal több lehetőség lenne a tevékenységükben, hogyha ezek az idősebb, magukat ifjúsági vezetőnek gondoló emberek, magukat ifjúságsegítőként határoznák meg. Ifjúsági szakemberként, aki a fiatalok társadalmát, megértését, képességfejlesztését tudja segíteni, anélkül, hogy a problémákat helyettük megoldaná. (Kátai, 2006.)

A kulcskompetenciák fejlesztésének beépülése a Nemzeti Alaptantervbe elősegítheti a nemformális módszerek térnyerését az iskola falain belül, akár az egyes órák, foglalkozások keretében is. Különös tekintettel a szociális és állampolgári kompetenciákra, ezen belül az aktív (európai) állampolgárság gyakorlása, mely az európai és nemzeti testületek érdeklődésének középpontjában áll, különösen a fiatalokkal összefüggésben, olyan összetett ismereteket, készségeket-képességeket és viszonyulásokat feltételez melyek nélkül a fiatalok társadalmi integrációja, társadalmi részvétele, az aktivitás nem elképzelhető.

Ez a folyamat az iskolai tananyagok reformját jelenti, egyben lehetőséget az eddig jellemzően a közösségfejlesztésben és a szociális, ifjúsági munkában használt módszerek beépítésére a közoktatás mindennapjaiba, és felveti a tanulási közösségi terek áttervezésének, átszervezésének szükségességét is. Az elkövetkező 10 évben a tanulási terek infrastruktúrája hihetetlen fejlődés előtt áll. A közoktatás fejlesztése, az iskola infrastrukturális és tartalmi átalakulása, a kistéleptülési

a Nemzeti Alaptanterv részévé tenni a kulcskompetenciákat

a tanulási terek infrastruktúrája

könyvtárak intelligens tanulási térré fejlesztése, a művelődési házak átalakítása, és élő közösségi térként való működtetése több száz milliárd forintot igényel. Az európai fejlesztési források megnyílásával ez a fejlesztési forrás rendelkezésre áll. Ahhoz, hogy ezek a törekvések az ifjúsági munka szempontjából releváns tartalmi elemeket vonultassanak fel, új viszony kialakítása szükséges a formális képzés és szereplői (vezetők, tanár, stb.) és a nemformális képzés és szereplői (ifjúságsegítők, szociális munkások, közösségfejlesztők, tehetségsegítők, stb.) között. Az ifjúsági projekteknek a „normál” oktatás részévé kell válnia, el kell terjednie az iskolai ifjúságsegítőnek az ifjúságsegítői ismeretekkel is rendelkező pedagógiai asziszisztensek alkalmazásának.

Feladatok

1. Mi a kompetencia?
2. Mi a kulcskompetencia? Melyek azok?
3. Mi az egyes kulcskompetenciák tartalma?
4. Mely kompetenciákat, milyen módon fejleszt egy ifjúsági projekt megvalósítása?
5. Mi a formális, nemformális és informális nevelés közötti különbség?
6. Mi a tudásalapú társadalom kialakulásának következménye a képzés tartalmára, helyére, folyamatára vonatkozólag?
7. Milyen lehetőségek vannak a közoktatás keretein belül a formális és nemformális eszközök használatára jelenleg, és melyek lennének kívánatosak?

Irodalom

- Bábosik István: *Neveléstudományok*. Budapest: Osiris Kiadó, 2002.
- Csapó Benő: A formális és nem-formális tanulás során szerzett tudás integrálása. *Iskolakultúra*, 2006/2. 3–16. o.
- Csoma Gyula (szerk.): A közoktatás világproblémái. *Válogatás az Unesco Perspectives című folyóiratból*.
- Demeter Kinga (szerk.): *A kompetencia – Kihívások és értelmezések*. Országos Közoktatási Intézet, 2006.
- Halász Gábor: *A Kompetencia – kihívások és értelmezések*. Budapest: 2006.

Kátai Gábor: *Gondolatok az ifjúságpolitikáról és eszközeiről*. Szeged: Belvedere, 2006.

OECD – Definition and Selection of Competencies (DeSeCo) – <http://www.oecd.org/edu/statistics/deseco>

Pedagógiai Lexikon. Budapest: Keraban Kiadó, 1997.

Jegyzetek

- 29 Másodközlés Kátai Gábor: *Gondolatok az ifjúságpolitikáról és eszközeiről* c. könyvből.